

Länsläger på Lidafors (1:a i "Lägertoppen").

Deltagit i riksläger.

Bilrally (ordnade Kinnekullerallyt).

PT- final.

Skeby 4 H har varit mycket framstående i de praktisk-teoretiska lagtävlingarna, där Skebyavdelningen har representerat Skaraborgs län i fem riksfinaler. Bästa placering var en tredjeplats 1983.

Skeby 4 H har ovanligt många programpunkter som medlemmarna kan deltaga i. Därför vann föreningen 1984 års aktivitetstävling för 4 H-klubbar i länet ganska överlägset.

	Ordförande	Klubbledare
1982	Kjell Carlsson	Kjell Carlsson
1983	"	Helén Brolin
1984	"	Magnus Gustavsson
1985	"	"
	Kassör	Sekreterare
1982	Jan-Ola Malmgren	Magnus Gustavsson
1983	"	Christina Svensson
1984	"	"
1985	"	"

Skeby 4 H representerade Skaraborgs län 1979 vid P.T tävlingar med detta lag: Från vänster, Marita Andersson Trulsagården, Ronald Johansson Källby, Ylva Lundgren Eolsborg, Ulf Pettersson Eolsborg och Kjell Carlsson Källby. Fotograf: Ingemar Lundgren, Skarstad.

Kap 16. FATTIGVÅRD OCH SOCIALVÅRD

Av Ivar och Helfrid Jansson

Hur underhållet av de fattiga inom socknen var ordnat, under 1700- och början av 1800-talet har ej undersökts. Det följande har erhållits ur protokoll från 1864 och senare, och från berättelser av äldre personer.

Det är ovisst om den sk rotegången praktiserats i någon större utsträckning här, men protokoll visar att de sjuka eller fattiga, som haft bostad erhållit understöd i natura. Den vårdbehövande fick mat för en dag av varje 1/4 hemman. Det bestämdes då vilket hemman som skulle börja, och sedan fortsätta enligt gammal ordning, som det heter i protokollen.

Ur ett protokoll från 1867 antecknas att "Sockenmännen beslöt att varje hemmansinnehavare och brukare skola ansvara för alla de personer vilka äro under deras hemman skattskrivna och icke synes tillhöra fattigvården, utan tillhandahålla de behövande spannmål till billigt pris... på kredit... och tillfälle till arbetsförtjänst..." Denna omtanke om de mindre bemedlade, som hade sin bostad på gårdarnas ägor, fortlevde en god bit in på 1900-talet.

Skebys f.d. fattigstuga fotograferad 1955. Hyresgäst då var Alexandra Rydholm. Huset revs omkring 1958.

I de tillgängliga protokollen talas ej om någon utlejning av fattiga till den lägstbjudande, men väl förekommer detta ifråga om utom äktenskapet födda barn vid ett par tillfällen. Däremot förekommer att backstugusittare åtagit sig att mot viss summa, antingen för år eller månad, taga vård om någon gammal orkeslös person. Vid något tillfälle har den som åtagit sig skötseln av sådan person, hos sockenmännen gjort framställning om något förhöjd vårdavgift, vilken ofta beviljats.

Fattigkassan tillfördes medel dels om så erfordrades genom uttaxering, dels genom att det på dödsbonas behållning utgick en viss fattigprocent. Dessutom insamlades vid bröllop, barndop och begravningar medel till de fattiga, vilka belopp prästerna bokförde.

Den 23 december 1872 beslutades "en uttaxering av 80 riksdaler riksmünt för förmedlat helt hemman för ny fattigstugas byggande".

Fattigkassans medel gjordes räntebärande genom utlåning mot revers, och det var inte endast privatpersoner som lånade pengar ur denna kassa. Såväl kyrkokassan som kommunalnämnden har vid några tillfällen erhållit lån ur fattigkassan, enligt vad gamla räkenskapsböcker utvisar.

Tiggeri

Ett förhållande som förorsakade såväl högre som kommunala myndigheter mycket bekymmer, var det rikligt florerade tiggeriet. Många dekret utfärdades, och många beslut fattades för att söka få tiggeriet ur världen, men framgången var nog inte så stor.

Den 17 mars 1864 stadgades här i Skeby "ett vite av 1 Rdr för den som längre tid hos sig hyser kringstrykande personer utan anmälan och tillstånd av kommunalnämnden, och om någon överträder detta beslut höjes detta vite enligt bestämmelserna i 7 § i Kungl.Maj:ts nådiga förordning av den 21 mars 1862". 11 januari 1869 heter det i protokollet "På framställd fråga vad åtgärder lämpligast bör vidtagas för att förhindra det alltmer tilltagande tiggeriet av från andra församlingar kringstrykande per-

soner, beslutades att för att förhindra bettleri i varje hushåll, skulle för kommunens gemensamma räkning, mat tillhandahållas allenast på ett ställe inom socknen, där varje bettlare erhåller en portion föda i värde av 10 öre... Skulle natthärbärge för någon vandrare behövas, eller någon göra besök på söndag eller helgdag anvisas denne till socknens fattighus för att där inlogeras”.

Den 29 dec 1870 beslutades en avsevärd skärpning av böterna för sådana som hos sig hysa okända personer på andra villkor än kommunalstämmobeslut av den 17 mars 1864 föreskriver. Den person som bryter mot dessa bestämmelser bötar första gången 5 Rdr samt 15 Rdr övriga gånger.

Alla förordningar till trots fortsatte dock tiggeriet till in på 1900-talet och författaren har i sin barndom sett flera av dessa kringvandrande, av vilka en del nästan kunde betraktas som stamkunder på trakten.

Mången minnesgod äldre Skebybo erinrar sig säkerligen dessa personer om deras namn kommer på tal. T.ex. gubben Alm, som alltid ställde sig innanför dörren då han kom in på ställena, rullade med axlarna och sade, ”Nu ä dä sunn om di stackars beväringa på Axevall när dä ä så varmt”! Om det regnade eller blåste, uttryckte han alltid sin medkänsla för beväringarna på Axvall. Detta var nästan allt vad han sade när han kom in. När han sedan fått en smörgås eller en halv kaka bröd med sovel, tackade han och lommade iväg till nästa ställe där samma konversation upprepades.

Till stamgästerna hörde även Roli från Husaby samt Svepa och Kristin Bult vilka är de kvinnliga tiggarna vi minns. Även barnen skickades ofta ut för att tigga och vandrade även omkring i sällskap med mödrarna.

En person som kallades Bernadott, vilken även ibland ägnade sig åt litet borstbinderi, vandrade i denna trakt. Vidare hade vi Eliasson, som suttit 24 år av sitt liv i fängelse för mordbränder, Olle Lars som alltid vandrade omkring med en kvast på axeln och frågade ”Vell du köpa kåchten å mäk”? Men om det var någon som var villig att köpa kvasten av Lars hade denne alltid tingat bort den till någon annan. Så var det Smörasken, en fet och frodig gubbe, som alltid hade bråttom.

Även en del gårdfarihandlare vandrade omkring, men dessa tiggde ej. Av dessa minns vi särskilt ”Tå-Britta” från Säware, ”Siden-Svensson” från Lidköping och ”Zander med korgen”, från samma stad, samt juden Plem.

Trummes-Johanna

En kvinna som förorsakade de kommunala myndigheterna i Skeby mycket besvär, var ”Trummes-Johanna”. Den 12 mars 1868 hade kyrkorådet kallat hennes fader till sammanträdet, som kyrkorådet höll denna dag. Men han behagade ej infinna sig, utan det blev istället dottern, som fick svara kyrkorådet på de frågor detta framställde. Johanna, som var född 1852 uppgav på tillfrågan: 1) att fadern sagt till henne att gå omkring i bygden och skaffa mat, 2) att fadern och hans nuvarande hustru i tredje giftet ätit den mat Johanna hemburit, 3) att om Johanna icke hemkommit på utsatt tid vredgades fadern och modern på henne, 4) att Johanna blivit tillsagd av styvmödern att gå sin väg då fadern icke ”lider” henne.

Johanna som nu bereddes för sin första nattvardsgång blev genom kommunens försorg inackorderad hos en änka Caisa Jonsdotter i Motorp under konfirmationstiden för att ostört kunna få ägna sig åt läsningen.

Hennes öde efter konfirmationen framgår ej av protokollen, men 1880 hade Johanna haft några barnsängar som ogift, och kommunen fick nu utgifter för hennes minsta barns dop och begravning. Hon ville dock ej erkänna vem som var barnafader. Den 23 juni samma år föredatte Johanna ett läkarintyg om att hon hade magka-

tarr, och begärde att bli omhändertagen och underhållen i kommunens fattigstuga. Vidare begärde hon att få till sig sin dotter Emma och erbjöd sig taga hand om dottern för halva den summa kommunen erlade i utackordering för henne. Detta ärende gick till länsstyrelsen, och i kommunalnämndens svar på resolutionen anförde nämnden att den icke tror på hennes sjukdom, då hon hade ett blomstrande friskt utseende. Vidare framhöll kommunalnämnden att hon aldrig någonsin kunnat förstås att taga något arbete. ”Kommunalnämnden har varken rättighet eller lust att längre vilja medverka till hennes lättjefulla och liderliga levnadssätt, och har sig väl bekant att hon befinner sig vid ypperlig hälsa, såsom och hennes utseende utvisar”.

Efter detta begärde Johanna bidrag till ett par kängor, respengar till Göteborg, samt matpengar. Detta beviljades i den förhoppningen att kommunen genom denna uppoffring skulle vara befriad från hennes ofta gjorda framställningar om underhåll. Men såg den glädje som varar beständigt. Redan i april 1882 var Johanna åter i Skeby, efter att ha varit skriven i Björlanda kommun i Göteborgs- och Bohus län. Hon var nu i så sjukt och bedrövtillstånd, att det beslutades att inackordera henne hos Lars Petter Sabel, under Stommen. Avgiften blev 50 öre om dagen, men beloppet skulle dock höjas till 75 öre då hennes barn var fött. Hon var nämligen i långt framskridet havandetillstånd då hon kom tillbaka. År 1885 var hon åter i Skeby och strök omkring och begärde natthärbärge för sig och sin dotter. Då hon var skriven i Björlanda beslöts att anmäla henne för lösdriveri hos Kronolänsmannen, för att kunna erhålla kronoskjuts för henne tillbaka till Björlanda.

Under sin vistelse här bodde hon åtminstone tidtals i en jordkula i närheten av Backgården. Där tog hon emot besök av kavaljerer. Jordkulan var så kort att fötterna på besökarna stack ut genom dörren. En del ungdomar gick omkring utanför och försökte identifiera besökarna genom att känna igen dem på stövlarna.

Emigrationen till Amerika, som hade sin största omfattning i slutet av 1800-talet, medförde en ganska stor avtappning av invånare i de mindre stugorna. Detta i förening med det stigande välståndet genom jordbrukets uppsving på grund av bättre brukningsmetoder, och ökad kreatursskötsel, medförde en väsentlig sänkning av understödsbehovet. Det fanns förhållandevis få fattiga i Skeby. Fattigstugan stod oftast tom. Då andelsmejeriet anlades i närheten av den plats där den gamla bysmedjan stod, flyttades smedjan upp till platsen för fattigstugan. Denna tillbyggdes något och togs i anspråk som bostad för smeden. Mejeriet byggdes 1903 och från denna tid hade Skeby ingen fattigstuga.

År 1928 uppfördes ett större ålderdomshem för det då nybildade Husaby m.fl. socknars fattigvårdsförbund, varvid ålderdomshemmet placerades i Husaby socken. Förbundet omfattade ungefär samma socknar som ingick i den år 1952 bildade Husaby storkommun. I det nyuppförda hemmet fanns plats för 26 pensionärer, varav Skeby socken disponerade 1 plats.

Modern åldringsvård

I slutet av 1950-talet ansågs Husaby ålderdomshem vara allt för omodernt och i behov av genomgående reparation, särskilt med tanke på att det var byggt av trä och i två våningar. Efter en hel del utredningar, beslöt kommunalfullmäktige i Husaby storkommun att låta uppföra ett nytt ålderdomshem på Lundsbrunn. I dec 1958 satte byggnadsarbetet i gång. Den 8 dec 1959 flyttade pensionärerna in och invigningen ägde rum den 11 april 1960, då det nya ålderdomshemmet fick namnet Tempelbacka. Två skebybor fanns då bland de inneboen-

de, Ellen Andersson i Gömmet och Anna Ahlén från Väлта.

Tempelbacka var byggt i endast ett plan för pensionärerna. I den del av byggnaden som var i två plan bodde vårdpersonalen. Det var byggt för 30 pensionärer. En pensionär bodde på varje rum, men för äkta makar fanns dubletter. Men kraven på ökad hygien steg. Ett önskemål var ju att till varje rum skulle höra toalett och tvätt-rum med dusch. Nya utredningar sattes igång under 1970-talet för att förverkliga detta önskemål, men det hela ställde sig alltför dyrt. Därför såldes Tempelbacka 1982 till kurorten på Lundsbrunn. På Dalaholmsområdet

uppfördes 25 långvårdsplatser och 20 pensionärlägenheter. Åldringsvård på hem ansågs allt mera otidsenligt men finns kvar på Helenagården i Götene under benämningen SMHI = Service med helinackordering. Ett förbryllande förkortningsord som får en att tänka på TV-s väderleksrapporter.

Efter sammanslagningen med Götene den 1 jan 1967 har mycket på det centrala planet lagts om. Numera styrs allt från den sociala förvaltningen i kommunens centrum-hus i Götene. Det finns hemtjänst, barnomsorg, färd-tjänst, socialtjänst m.m.

Kap 17. HUS OCH HEM

Bebyggelsen

Av Ivar Jansson

Hur den äldsta bebyggelsen i socknen varit, kan man endast bilda sig en föreställning om med ledning av teckningar och rekonstruktioner. Det mest troliga är att boningshusen varit relativt långa och mycket låga *torvtäckta* hus och utan fönster på väggarna. Det finns ljusinsläpp genom en lucka i taket eller möjligen takfönster med en hinna som glas. I berättelsen om sin Västgötaresa 1746 anger Linné att han endast sett stugor med takfönster i hela landskapet. Sådan hade bebyggelsen vad de mindre boningshusen beträffar varit under ett par hundra år. Början på 1800-talet, som i många avseenden var en genombrottstid, medförde även ett uppsving av bostäderna. Före nämnda tidpunkt var allmogebebyggelsen liten, låg och grå, och måste så vara då det endast var tillåtet för herrgårdarna att höja sig mer än en våning i landskapsbilden.

Stommens f.d. torp i Väлта. Bostaden är byggd omkring 1806. Till höger syns den numera rivna gamla ladugården i skiftesverk. Fotot från 1955.

Ljungström anger i sin beskrivning: "Bostäderna uppföras och hava under senare tiden uppförts både prydliga och bekväma, allt eftersom ägarens ekonomiska ställning medgivit och man tycker sig snart överallt finna vad man vill kalla herrgårdar. De gamle, som have takfenstren i friskt minne, hafva dem också i kärlek, och tycka föga om väggfenstren, vilket visas av en gammal Rackebybondens yttrande till författaren: "tacka vet jag förr, då gjorde qvinnfolken nytta, nu sitta de och glo ut bara".

Man må betänka att vid den tid som det här är fråga om, bodde folket kvar i de gamla byarna. Den långa knuthöjden bibehölls dock ganska länge, åtminstone vad beträffar de mindre stugorna. De boningshus som finns

på bondgårdarna är till största delen uppförda på 1840-1850-talet eller senare.

I den gamla inredningen i boningshusen hade nästan undantagslöst köket placerats i mitten, med ett stort rum och en mindre kammare bredvid varandra vid vardera gaveln. Köket var i allmänhet ganska stort, vilket var väl motiverat vid den tiden då dessa hus uppfördes, med hänsyn till de stora hushåll som förekom på gårdarna. Köket utgjorde förutom matplats för hela hushållet även arbetsplats för kvinnorna vid spånad och vävning och tillika sovplats för tjänsteflickorna. En ganska stor plats i köken upptog spisen. Järnspisarna började komma i bruk och när sådana insattes skedde i allmänhet ej någon ommurning av murstockarna, utan järnspisen murades in i den gamla spismuren, som var ganska omfångsrik. Över spisen fanns ett stort rökfång med spjäll. Runt kanterna på detta rökfång fanns en hylla som kallades "briket". På denna hylla ställdes grytlock och diverse småsaker upp. I hörnet av rökfånget fanns i många fall en järnstång med krokarna på vilka grytlappar och, på den tid öppen eld och brandring användes, även grytkrokarna hängdes upp.

Spismuren och järnspisen hos Svea Olsson i Övre Backgården på 50-talet.